

До спеціалізованої вченої ради
Д 35.051.03 у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук Крушинського С.А.
на дисертацію **Ніколайчука Григорія Анатолійовича** на тему
«Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Прокурор є активним учасником кримінального провадження, покликаним забезпечувати законність усіх процесуальних дій, а також стежити за недопущенням необґрунтованих обмежень конституційних прав та свобод людини і громадянина. Конституція України (ст. 131-1), урегульовуючи функції органів прокуратури, нерозривно пов'язує їх діяльність зі здійсненням правосуддя, зокрема, у кримінальному судочинстві.

Розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції виправдано іменується науковцями-процесуалістами центральною стадією кримінального процесу, на якій вирішуються усі основні питання (остаточної кваліфікації вчиненого, винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, призначення покарання). Зважаючи на це, є підстави констатувати підвищену значущість діяльності прокурора при розгляді кримінальних проваджень як в судах першої інстанції, так і в контрольних стадіях кримінального судочинства, що визначає актуальність даної тематики як для кримінально-процесуальної доктрини, так і для правозастосовної діяльності.

Реформаційні процеси, що на сьогодні відбуваються у кримінальному судочинстві в цілому, й у питаннях діяльності органів прокуратури, зокрема, вимагають належного наукового базису, створення якого є неможливим без проведення комплексних досліджень. Однак, зважаючи на багатогранність даного напрямку, існуючими науковими роботами охоплено далеко не всі аспекти діяльності прокурора в судовому провадженні. Багато проблем як доктринального, так і прикладного характеру залишаються такими, що не знайшли однозначного вирішення у науці кримінального процесуального

права або потребують кардинального переосмислення, зважаючи на істотні зміни у нормативній регламентації кримінального провадження. Зокрема, з позиції нової парадигми кримінального процесуального закону опрацювання на доктринальному рівні вимагають питання правового статусу та функцій прокурора у кримінальному судочинстві, відповідності нормативного забезпечення діяльності прокурора у кримінальному провадженні міжнародним стандартам, повноважень прокурора в судових стадіях кримінального провадження.

З огляду на вказані аргументи є всі підстави погодитися із вибором теми дисертаційного дослідження як безумовно актуального для теорії та практики кримінального судочинства України.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант чітко окреслив наукову проблему, правильно визначив об'єкт та предмет дослідження. Запропонована структура дисертації дала можливість автору розкрити зміст повноважень прокурора в судовому провадженні, їх систему, а також охарактеризувати проблеми та особливості їх реалізації в окремих судових стадіях кримінального провадження.

Метою дослідження автор зазначив визначення сутності та змісту повноважень прокурора, механізму їх реалізації під час судового провадження на основі положень КПК України 2012 року, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в даній сфері. Для досягнення поставленої мети визначено вісім завдань, які в цілому кореспондують з планом роботи та положеннями, викладеними у висновках, і успішно виконані дисертантом.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертантом правильно використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження у їх поєднанні. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що дисертант використав значну кількість актів законодавства, судової практики, наукової літератури з аналізованих питань, яка видана в Україні та за її межами (усього 342 джерела, у тому числі 10 мовами країн Європейського Союзу).

У своїй роботі Ніколайчук Г.А. використовує ґрунтовні наукові публікації з досліджуваної проблеми, на сторінках дисертації веде детальний аналіз наукових позицій, критично, однак толерантно полемізує з

дискусійних питань. Позитивно, що критикуючи позицію інших авторів, дисертант висловлює власні висновки та пропозиції.

Висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує з урахуванням позицій практики на основі вивчення та узагальнення судових рішень, розміщених в Єдиному реєстрі судових рішень, висновків ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ (с.с. 44, 123-124, 168-170 та ін.), а також практики ЄСПЛ (с.с. 97, 106, 159). Крім того, автор аналізує законодавство низки зарубіжних країн (США, ФРН, Франції, Швейцарії, Іспанії, Польщі, Литви, Латвії), що дає можливість запозичити позитивний досвід та сформулювати пропозиції щодо його імплементації у законодавство і правозастосовну практику нашої держави (с.с. 74-87).

Вищенаведене підтверджує застосування автором системного та комплексного підходів до дослідження аналізованої проблематики.

Дисертант у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати наукові джерела, нормативно-правові акти та судову практику, коректно полемізувати з іншими науковцями, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати науково та практично значущі висновки, що свідчить про високий рівень фахової підготовки та глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами досліджуваної проблематики.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Ніколайчуком Г.А. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, опрацюванню матеріалів правозастосовної практики, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, їх значимість для науки та практики. Є підстави стверджувати, що опонована дисертація є одним з перших комплексних наукових досліджень повноважень прокурора та проблем їх реалізації в судовому кримінальному провадженні в Україні. Безумовно, окремі аспекти реалізації повноважень прокурора в судовому провадженні і раніше були предметом дисертаційних досліджень (наприклад, дисертації Колодчина В. В. «Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції», 2015 р.; Мовчана Г. В. «Процесуальні повноваження прокурора у досудовому провадженні та в суді першої інстанції», 2010 р.), однак робота Ніколайчука Г.А. є першою, в якій системно та комплексно досліджено повноваження прокурора в усіх судових стадіях кримінального судочинства (в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій).

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автор на підставі наукового доробку провідних вчених-процесуалістів запропонував власне – авторське визначення процесуальних повноважень прокурора в судовому провадженні як сукупності закріплених у кримінально-процесуальному законі прав та обов'язків прокурора, що регулюють його діяльність в судовому провадженні за допомогою відповідних правових засобів (с. 11).

Здобувач наукового ступеня сформулював цілком слушний висновок про те, що у кримінально-процесуальному законі окрім законності, обґрунтованості і вмотивованості, яким повинні відповідати вирок чи ухвала, слід закріпити ще один критерій – його справедливості, який впливає із основних аспектів засади верховенства права (с.с. 12, 158-161). Такий висновок підтверджує, зокрема, і наявність підстави для зміни або скасування вироку суду першої інстанції – невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого, яка і відображає саме несправедливість призначеного покарання.

До числа науково значимих положень дисертаційного дослідження слід також віднести класифікацію процесуальних повноважень прокурора в судовому кримінальному провадженні в залежності від мети (процесуальної спрямованості) їх реалізації з поділом на: 1) повноваження, спрямовані на організацію судового процесу; 2) повноваження, спрямовані на забезпечення реалізації прав учасників судового процесу; 3) повноваження, спрямовані на забезпечення встановлення обставин кримінального провадження в судовому процесі; 4) повноваження, спрямовані на забезпечення законності судового рішення (с. 42). Видається, що така класифікація має право на існування, хоча і не є безспірною.

Обґрунтованим і науково значимим є висновок дисертанта про те, що діяльність прокурора на всіх стадіях кримінального провадження носить обвинувальний характер: підготовчо-обвинувальний – на стадії досудового розслідування (коли здійснюється підготовка обвинувачення), та остаточно-обвинувальний – на стадії судового розгляду, під час якого підтримується державне обвинувачення (с.с. 29, 32).

За результатами дослідження сутності категорії «обвинувачення» здобувач наукового ступеня доходить до ще одного важливого, на погляд офіційного опонента, наукового висновку – про позитивне значення використання у тексті Конституції України формулювання «публічне обвинувачення» замість «державне обвинувачення» (с. 31-32). Адже саме термін «публічне обвинувачення» підкреслює, що прокурор, підтримуючи в

суді обвинувачення, діє в інтересах усього суспільства і кожної людини для забезпечення правопорядку, захисту суспільства від кримінальних правопорушень.

Слід визнати справедливою критичну оцінку дисертантом положень чинного КПК України і інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» щодо можливості суду у підготовчому судовому засіданні закрити провадження у разі відмови прокурора від підтримання обвинувачення. У зв'язку з цим є підстави погодитись з позицією автора про те, що інститут відмови від обвинувачення є невластивим для стадії підготовчого провадження, а така відмова прокурора можлива пізніше – лише за результатами судового розгляду (с. 98). Дійсно, з огляду на ч. 4 ст. 291 КПК України у ході підготовчого провадження жодні докази суду не надаються та не досліджуються. А тому немає ніяких підстав стверджувати про можливість виявлення під час цієї стадії відомостей, що привели б прокурора до переконання про необхідність відмови від підтримання публічного (державного) обвинувачення. Слушним видається висновок, що відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення (та поява субсидіарної форми обвинувачення) можливі лише за результатами судового розгляду (тобто після закінчення судового розгляду, в межах якого відбувається з'ясування обставин кримінального провадження і дослідження поданих сторонами доказів) (с. 120).

Офіційний опонент схвально оцінює намагання дисертанта розмежувати поняття «часткова відмова від підтримання публічного обвинувачення» та «зміна публічного обвинувачення» (с. 117), оскільки ці поняття є близькими за змістом, однак не тотожними. І, як вірно наголошує Ніколайчук Г.А., часткова відмова від підтримання публічного обвинувачення розглядається як одна з форм зміни обвинувачення.

Заслуговують схвалення також намагання дисертанта вирішити окремі проблеми, які виникають внаслідок недостатнього нормативного регулювання. Зокрема, Ніколайчук Г.А. спробував знайти відповідь на питання, як діяти у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення у разі створення групи прокурорів (с. 128-132). При цьому, обґрунтовано пропонується здійснювати це у два етапи: 1) спочатку звернутися до старшого прокурорської групи з тим, аби останній підписав відповідний процесуальний документ; 2) якщо ж старший групи прокурорів не погоджується з такою позицією, то звертатися із клопотанням про

погодження відмови від обвинувачення напряму до керівника органу прокуратури.

Дисертантом належним чином обґрунтовано власне бачення структури обвинувальної промови прокурора, яка повинна містити такі елементи: а) соціальну оцінку кримінального правопорушення; б) аналіз та оцінку доказів; в) пропозиції щодо заходів попередження кримінальних правопорушень; г) юридичну оцінку інкримінованого діяння; д) характеристику особи обвинуваченого; е) пропозиції про міру покарання (чи інші заходи кримінально-правового впливу); є) міркування про відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди; ж) визначення долі речових доказів (с.с. 140, 147). При цьому зроблено висновок, що якщо результати судового слідства вносять істотні корективи у початкову позицію обвинувачення, то це повинно знайти адекватне відображення у промові прокурора. При відмові прокурора від підтримання публічного обвинувачення замість обвинувальної промови прокурор проголошує зовсім іншу (протилежну за змістом) (с. 147).

Наукове дослідження, проведене Ніколайчуком Г.А., має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Наведені дисертантом висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України, а також у практичній діяльності прокурорів.

Основні результати дисертації Ніколайчука Г.А. достатньо повно відображені у 5 наукових статтях, з яких 4 опубліковано у вітчизняних фахових наукових виданнях, затверджених МОН України та 1 – в іноземному періодичному науковому виданні, а також у 6 тезах доповідей на конференціях.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в авторефераті дисертації, зміст якого відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації і автореферату викладено в науковому стилі, літературною державною мовою, зміст вступної частини та висновків автореферату відповідають змісту основних положень дисертації.

Оформлення дисертації та автореферату здійснене відповідно до вимог, передбачених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає можливості висловлення окремих зауважень, виявлення окремих спірних та таких, що

потребують додаткової аргументації, положень і висновків, внесення певних побажань рекомендаційного характеру.

1. У першому розділі дисертації під час дослідження повноважень прокурора, які спрямовані на забезпечення встановлення обставин кримінального провадження в судовому процесі, автору варто було б більшу увагу зосередити на особливостях та тактиці участі прокурора в судових допитах (зокрема, у проведенні перехресного допиту), дослідженні речових доказів, документів, звуко- і відеозаписів тощо.

2. Дисертант вважає, що головним повноваженням прокурора в суді є не лише участь у дослідженні доказів, а передусім *подання суду доказів обвинувачення* і їх активне дослідження в процесі судового розгляду (с. 54). Повністю погоджуючись із наведеною тезою, на жаль, змушений констатувати, що подальшому дослідженню проблем реалізації повноважень прокурора, пов'язаних із поданням доказів суду, автор уваги не майже не приділив. З огляду на це, нез'ясованою залишається позиція дисертанта щодо низки питань, зокрема:

- моменту подання суду доказів обвинувачення з огляду на заборону надання суду будь-яких документів (матеріалів досудового розслідування), крім обвинувального акту і додатків до нього, до початку судового розгляду (ч. 4 ст. 291 КПК України);

- можливості та необхідності подання прокурором доказів у стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції;

- правової природи (права чи обов'язку) подання прокурором доказів в судовому провадженні;

- обсягу доказів, які подаються прокурором суду (повинні подаватися усі матеріали досудового розслідування чи їх обсяг визначається розсудом прокурора).

3. Автор робить висновок, що систематичне ухилення прокурорів від участі в судових дебатах не може бути прирівняне до їх відмови від підтримання публічного обвинувачення та, своєю чергою, не може тягнути за собою закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України. У зв'язку з цим запропоновано доповнити ч. 1 ст. 340 КПК новим абзацом: «Повторна неявка прокурора у судове засідання без поважних причин (2 і більше разів) не вважається відмовою прокурора від підтримання обвинувачення та тягне за собою застосування до прокурора наслідків передбачених ст. 324 цього Кодексу» (с. 11-12, 126).

З цього приводу слід зазначити, що на відміну від відмови приватного обвинувача (потерпілого) від обвинувачення, яка може здійснюватися як в активній, так і в пасивній формі (у разі повторного неприбуття потерпілого в

судове засідання – ч. 6 ст. 340 КПК України), ч. 1 ст. 340 КПК України передбачає виключно активну форму відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення (у вигляді складання відповідної постанови та викладенні у ній мотивів відмови). Жодного подвійного тлумачення ця норма не допускає.

Тому, погоджуючись із тезою про неможливість закриття кримінального провадження у зв'язку із повторною неявкою прокурора в судове засідання без поважних причин, все ж вважаю зайвим додаткове регулювання цього питання з огляду на його очевидність.

4. Під час публічного захисту хотілось би почути позицію дисертанта щодо доцільності включення до переліку нововиявлених обставин «скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути» (ч. 2 ст. 459 КПК України).

5. У дисертаційному дослідженні автор обґрунтовує необхідність внесення змін та доповнень до чинного КПК України (с.с. 11-12, 155, 160, 198 та ін.). Разом з тим, в роботі відсутні додатки, які б містили узагальнені пропозиції щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, що не дає можливості оцінити їх з точки зору комплексності. Видається, що їх доцільно було б викласти у вигляді відповідного законопроекту.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені офіційним опонентом зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Ніколайчука Григорія Анатолійовича на тему «Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають важливе значення для розвитку концептуальних засад участі прокурора в судовому провадженні.

2. Зміст дисертації Ніколайчука Г.А. відповідає заявленій науковій спеціальності – 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність.

3. Дисертація та автореферат дисертації Ніколайчука Г.А. оформлено у відповідності до вимог, передбачених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

4. Здобувач Ніколайчук Григорій Анатолійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент
декан юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук

С.А. Крушинський

16 грудня 2019 року

